
TEATR - PRZESTRZEŃ DIALOGU II

WOKÓŁ GRANIC KONWENCJI I TECHNIK TEATRALNYCH

KONFERENCJA
KONTRAPUNKT'03

pod redakcją:
Joanny Ostrowskiej
Juliusza Tyszki
Agaty Skórzyńskiej

Konferencja *Teatr - przestrzeń dialogu. Wokół granic konwencji i technik teatralnych* została przygotowana przez OFTMF KONTRAPUKT we współpracy i Instytutem Kulturoznawstwa UAM w Poznaniu.

Redakcja:

Joanna Ostrowska

Juliusz Tyszka

Agata Skórzyńska

Opracowanie plastyczne:

STUDIO 69, Grażyna Szymkowiak

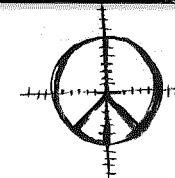
Okładka: Daisuke Yoshimoto, *Głowa kobiety - ptaka*.

Wydawnictwo: Studio 69

Szczecin 2004

ISBN 83-909703-8-4

Nakład: 500 egz.

SPIS TREŚCI

PODZIĘKOWANIA

Anna Garlicka

5

WSTĘP

Joanna Ostrowska, Juliusz Tyszka, Agata Skórzyńska

7

GŁOS MAJĄ TEORETYCY

KOMUNIKACJA MIĘDZY OBIEGAMI TEATRALNYMI W UJĘCIU
TRANSKULTUROWYM

Agata Skórzyńska

11

MEDIATEKA SCENY. O TEATRZE ANNY AUGUSTYNOWICZ [W PERSPEKTYWIE
KOMUNIKOWANIA MIĘDZYKULTUROWEGO]

Robert Cieślak

17

KAŻDY TAŃCZY SWOJE BUTOH. REKONESANS

Grzegorz Janikowski

26

GŁOS MAJĄ PRAKTYCY

GROTEST MARU - TEATR W DIALOGU Z TAŃCEM I SZTUKAMI WIZUALNYMI

Ursula Maria Berzborn

41

DOTYKANIE RAJSKIEGO PTAKA

Zygmunt Duczyński, Arkadiusz Buszko

45

INSPI-RACJE - CONTRA-PUNKTACJE

Ewa Wycichowska, Marcin Liber, Iwona Pasińska

49

O TĘSKNOCIE W CZASACH MONOLOGU

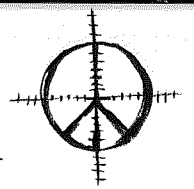
Lech Raczak

59

PODSUMOWANIE CZYLI DWUGŁOS

Jan Ciechowicz, Robert Cieślak

65

PODZIĘKOWANIA

Sesja teatrolologiczna po raz pierwszy towarzyszyła Ogólnopolskiemu Przeglądowi Teatrów Małych Form KONTRAPUNKT w 2002 roku. Zapisem tego, nie tylko naukowego zdarzenia, była publikacja *Teatr - przestrzeń dialogu*.

Potrzebę spotkań poszerzających obszar dyskusji o sztuce potwierdziła kolejna kontrapunktowa sesja, zorganizowana w roku 2003.

Obok wystaw, koncertów, festiwalowej gazetki i innych publikacji refleksje teoretyczne współtworzą niepowtarzalną atmosferę KONTRAPUNKTU, budują jego nowy kształt jako festiwalu sztuki, miejsca spotkań z teatrem, ale także wymiany doświadczeń praktyków i badaczy teatru.

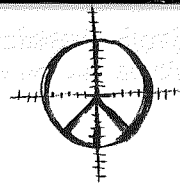
Tegoroczna publikacja jest kolejnym śladem festiwalu.

Śladem prawdziwego spotkania.

Śladem współpracy z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Śladem pasji i pracy Joanny Ostrowskiej, Agaty Skórzyńskiej i Juliusza Tyszki.

I za to spotkanie jego uczestnikom i autorom - serdecznie dziękuję.

WSTĘP

Oto oddajemy do rąk Państwa książkę, która jest plonem drugiej części konferencji *Teatr - przestrzeń dialogu. Wokół granic konwencji i technik teatralnych*. Doświadczenia zyskane w trakcie organizowania i prowadzenia pierwszej części (Kontrapunkt 2002) wskazały nam wyraźnie kierunek, jaki należało nadać jej drugiej części. Żywy oddźwięk, z jakim w roku 2002 spotkały się wypowiedzi teatralnych twórców, nakazywał nam jednoznacznie, aby rok później oddać głos artystom, jako osobom na co dzień i w sposób bezpośredni zmagającym się z żywą materią teatru. Pragnęliśmy odnieść się bezpośrednio do praktyki teatralnej, mając na względzie oczywisty fakt, iż wszelkie teoretyzowanie powinno wyphywać z odwołań do doświadczeń samych artystów. Liczyliśmy na to, że ich konferencyjne wypowiedzi dotyczyć będą przestrzeni kreacji, w której rodzi się teatralny dialog. Namawialiśmy ich, aby opowiedzieli o swoich sposobach pracy nad przedstawieniem, nad rodzeniem się dialogu między aktorem a postacią, aktorem a reżyserem, o reżyserskim dialogu z tekstem.

Pragnęliśmy, by zaprezentowali się tym razem reżyserzy razem ze swymi współpracownikami oraz współtwórcami - aktorami i aby opowiedzieli o swych poszukiwaniach w obszarach wyznaczonych przez zarysowane wyżej, dialogujące ze sobą przestrzenie. Ich wypowiedzi miały mieć charakter bardziej rozmowy niż przygotowanego i wygłoszonego wystąpienia. Chodziło o to, by zabierali głos nie tyle jako indywidualni artyści, lecz grupy współtwórców, opowiadających o wspólnej pracy i poszukiwaniach. Staraliśmy się przy tym zetknąć ze sobą artystów z różnych obszarów teatru, mających za sobą czasem skrajnie odmienne doświadczenia. Ich dialog miał dzięki temu zyskać na dynamice, a ich odmienne punkty widzenia miały poprowadzić wszystkich uczestników konferencji ku pogłębionej refleksji nad zmienną, migotliwą istotą współczesnego widowiska.

Najpierw jednak oddaliśmy głos czworgu teoretykom: Janowi Ciechowiczowi, Agacie Skórzyńskiej, Robertowi Cieślakowi i Grzegorzowi Janikowskiemu, którzy odnieśli tematykę swych aktualnych badań do tytułowego *leitmotywu* konferencji. Referat Jana Ciechowicza pt. *Mówi, kto milczy. O kłopotach z milczeniem w teatrze*, wygłoszony na szczecińskiej konferencji, niestety nie znalazł się w tej książce. Zdecydował o tym sam Autor. Tekst będzie wydrukowany w księdze pamiątkowej poświęconej

profesorowi Januszowi Deglerowi, przygotowywanej przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Agata Skórzyńska w referacie pt. *Komunikacja między obiegami teatralnymi w ujęciu transkulturowym* umieściła problematykę konferencji w kontekście filozoficznych rozważań Wolfganga Welscha, zwracając uwagę na to, iż w obecnej sytuacji kulturowej trudno mówić o dialogu pomiędzy poszczególnymi obiegami teatralnymi, skoro w zasadzie przestały one funkcjonować jako wydzielone sfery. Jak pisze autorka, „nawet założenie o różnorodności form i stylów życia oraz przekonanie, że wchodzą one ze sobą we wzajemne interakcje, wynika z przekonania o istnieniu granic i różnic między wspólnotami, które kultywują te formy. Tak pojęty dialog może być dialogiem dwu i więcej stron, co nie wpływa jednak w sposób znaczący na separatystyczne myślenie, że strony owe istnieją jako różne i odrębne względem siebie, a dialog zawsze może utknąć w martwym punkcie nieprzekraczalnej różnicy.” Zamiast takiego podejścia proponuje przyjęcie koncepcji „empatycznych wspólnot”, będących „efemerycznymi wspólnotami ludzi, których łączyć może jedna tylko cecha, przy całym bogactwie różnic. W obrębie takich wspólnot komunikacja realizuje się, na ogół incydentalnie - w jednej, konkretnej sprawie, a jej uczestnicy nie są związani ze sobą na stałe i - co najważniejsze - mogą jednocześnie być członkami wielu takich wspólnot.”

Robert Cieślak w tekście *Mediateka sceny. O teatrze Anny Augustynowicz (w perspektywie komunikowania międzykulturowego)* tak określa tytułowy problem: „W mediatece sceny u Augustynowicz nie chodzi o poddające się łatwemu już dziś opisowi, popularne nagromadzenie rozpoznawalnych środków technicznych rodem z mass-mediów - ekrany, telewizory, fotografie (także mikrofony), czy gatunki: video-art, tv-show, a nawet głębiej: filmowy montaż, sekwencyjność, wideoklipową fragmentaryczność - lecz o walor kompozycyjny procesu komunikacyjnego wywiedziony z międzykulturowej relacji między różnymi podmiotami dyskursu scenicznego.” Autor analizuje ów problem, odwołując się do przykładów inscenizacji autorstwa Anny Augustynowicz, tak zdawałoby się odległych od siebie, jak np. *Balladyna* i *Polaroidy*. Swoje rozważania autor kończy następującą konkluzją: „Mediateka sceny zawiera w sobie zarówno pretekstowe, ale i formalnie oraz strukturalnie rozbudowane nawiązania do technik medialnych i procesów komunikacyjnych, które dla teatru Anny Augustynowicz stanowią wielokrotnie kanwę kompozycji wieloplanowej, otwierającej drogę do wielopłaszczyznowej wymiany aktów komunikowania w obrębie tej samej kultury, jak i pomiędzy reprezentantami różnych, odmiennych kultur, grup społecznych, wchodzących ze sobą nieuchronnie w interakcje komunikacyjne.”

Grzegorz Janikowski, autor kolejnego referatu, zatytułowanego *Każdy tańczy swoje butoh. Rekonesans*, prezentuje zjawisko, które samo w sobie jest już „dialogiem” - Wschodu z Zachodem, teatru z tańcem. Autor rozpoczyna swój szkic próbą rozwikłania chaosu terminologicznego, jaki panuje w rozważaniach o butoh.

Prezentując genezę powstania tej „tradycji widowiskowej” i jej historię, przywołuje najważniejsze postacie twórców wraz z ich myślą teoretyczną i dokonania artystycznymi. Niezwykły fenomen popularności butoh można wytłumaczyć za Janikowskim następująco: „Artyści butoh w miejsce sztuki, opowieści proponują 'totalną obecność' i swobodę ekspresji artystycznej (cielesnej). W przedstawieniach butoh brak intrygi, fabuły, czasami bywają jak koszmar nocny lub surrealistyczny obraz pełen napięć i wstrząsów. Dążą do tego, by butoh stało się sztuką uniwersalną.”

Na owym teoretyczno-interpretacyjnym tle prezentujemy dialogi artystów: Ewy Wycichowskiej z Polskiego Teatru Tańca z Marcinem Liberem (Teatr Usta Usta) i Iwoną Pasińską (PTT) sprowokowaną do dyskusji oraz Zygmunta Duczyńskiego (Teatr Kana) z Arkadiuszem Buszką (Teatr Współczesny w Szczecinie). Niestety, z powodów niezależnych zarówno od nas, jak i organizatorów Kontrapunktu, nie doszedł do skutku dialog między Johnem Schranzem i Frankiem Camillerim - dobrze znanymi z pierwszej części konferencji artystami z Malty - a Lechem Raczakiem, który dwukrotnie współpracował z Camillerim we Włoszech. Zyskaliśmy w to miejsce bardzo ciekawy monolog Lecha Raczaka *O tęsknocie w czasach monologu*. „Dialogiem” z ubiegłoroczną prezentacją Ośrodka w Schloss Broellinie autorstwa jego szefa, Petera Legemanna było tegoroczne wystąpienie reżyser Ursuli Marii Berzborn z teatru Grotest Maru. Grupa ta korzysta z pomocy, jaką artystom zapewnia ośrodek w Broellinie. Dialog ów dotyczył więc nie tylko pracy artystycznej, lecz również tego, jakie efekty może dać wsparcie ze strony rozumiejącego potrzeby twórców sprawnego organizatora.

Wszystkie te wypowiedzi dobitnie pokazały, iż we współczesnym teatrze i sztuce w ogóle przekraczanie barier wyznaczonych przez gatunki, środowiska, rodzaje treningu i przypisane im myślenie o twórczości artystycznej często przynosi zaskakująco ożywcze efekty. Oczywiście pod warunkiem (zawsze warto tę kwestię zaznaczyć), że owe bariery przekraczają artyści utalentowani, wiedzeni autentyczną potrzebą, ciekawością i odwagą, która pozwala im rzucać na szalę swój dorobek i pozycję, gdy wybierają ryzykowną drogę przez nieznaną sobie dotąd terytoria.

Drugą część konferencji *Teatr - przestrzeń dialogu* zakończył kolejny dwugłos, będący tym razem dialogiem teoretyków, którzy spróbowali podsumować i uogólnić opowieści artystów o ich pracy oraz wysnuć z nich wnioski. Zadania te z powodzeniem wykonali Jan Ciechowicz i Robert Cieślak, zwracając uwagę na wiele wątków wspólnych, jakie pojawiały się zarówno w referatach teoretyków, jak i wypowiedziach praktyków.

W ten sposób zyskaliśmy bogaty materiał dla kolejnej książki zbierającej konferencyjne materiały, która - mamy nadzieję - zainspiruje wiele nowych, twórczych dialogów.